

УДК 330

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ: ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ

В.В. Полянський
Макіївська міська рада

У статті розглянуто основні економіко-екологічні наслідки реструктуризації шахт. Запропоновано перспективні напрямки реструктуризації шахт з урахуванням соціальних та екологічних факторів.

В сучасних умовах розвитку держави соціально-економічні особливості функціонування господарського комплексу шахтарського міста характеризуються спадом виробництва, зростанням рівня безробіття, зниженням ефективності виробництва і соціальної захищеності населення, зміною форм власності, трансформацією структури економіки території. За даних обставин виникає нагальна потреба розробки дієвих заходів із відновлення керованості господарським комплексом міста.

На цей час увагу вчених-економістів, керівників підприємства приділено питанням структурної переорієнтації підприємств вугільної промисловості та підприємств суміжних галузей на випуск рентабельної та експортно придатної продукції, підвищення інвестиційного та інноваційного потенціалу економіки, що забезпечуватиме надходження необхідних інвестиційних ресурсів для прискорення трансформаційних процесів. Проблемам формування теоретико-методичних та практичних засад підвищення ефективності процесів реструктуризації приділяється багато уваги як з боку зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів. У наукових працях зарубіжних учених (І.Ансофа, К.Друрі, І.Мазура, М.Портера, С.Серто, Дж.Стігліца, Дж.Стрикленда, Б.М.Хамера, В.Шапіро та інших) розглядаються окремі елементи процесу реструктуризації, а саме: стратегічне планування, фінансовий менеджмент, управління персоналом тощо. Пошуку ефективних соціально-економічних методів реструктуризації підприємств вугільної галузі присвячені праці багатьох українських вчених: В.Александрової, О.Амоші, В.Гейця, Г. Губерної, М. Лепи, О.Мендрула, О. Новікової, О.Парового та багатьох інших. Їх наукові розробки дозволили ефективно вирішувати ряд важливих завдань у напрямі проведення успішної реструктуризації та в цілому удосконалити діяльність підприємств в

умовах ринку. В той же час ці заходи, переважно, охоплюють макроекономічні процеси та враховують специфіки шахтарських міст, для яких шахти є місто утворюючими підприємствами. Увагу дослідників приділено переважно питанню реструктуризації саме вугільних підприємств, не достатньо розкрито особливості забезпечення соціально-економічного розвитку шахтарських міст, для яких вугільні підприємства є містоутворюючими.

Тому метою даної статті є оцінка умов соціально-економічної реструктуризації вугледобувних підприємств для розвитку економіки шахтарських міст.

Вугільна промисловість була і залишається важливою базовою галуззю економіки України. Важко оцінити значення вугільної галузі для країни, оскільки вугілля є основним вітчизняним енергоносієм. Сьогодні внаслідок об'єктивної необхідності включення України у світове господарство важливість вугільної проблематики як ніколи зростає. Крім того, господарський механізм нашої держави неухильно рухається у напрямку створення саморегульованої економіки, використання різних форм власності та ринкових важелів. Динаміка основних показників стану державного сектору вугільної промисловості свідчить про посилення кризи в галузі. Стрімке зменшення кількості діючих шахт (з 276 в 1991 році до 160, з яких 140 державні, в 2008 році), виробничих потужностей (із 193 млн. тонн вугілля у 1991 році до 95 млн. тонн вугілля у 2007 році) та обсягів поставки вугілля на внутрішній ринок державними вугільними підприємствами (з 57 млн. тонн у 1997 році до 28 млн. тонн у 2007 році) посилює енергетичну залежність та загрожує енергетичній безпеці держави. Більшість підприємств вугільної промисловості фактично є банкрутами, які продовжують функціонувати в ринкових умовах лише за рахунок надання державної підтримки.

Аналізуючи стан вугільної галузі в Україні, можна виділити дві основні групи проблем. Перша - дефіцит коштів на реорганізацію та подальший розвиток виробничого потенціалу галузі з метою забезпечення нормального функціонування діючих, прибуткових підприємств; друга - недостатня підготовленість до негативних екологічних наслідків реструктуризації шахт, що призводить до значного підвищення витрат.

Основними екологічними наслідками вуглевидобутку та закриття шахт є проблеми, спричинені підйомом шахтних вод після закриття шахт, відвали породи (терикони), накопичені за багато років видобування вугілля, які часто продовжують горіти і не мають рослинності, яка зменшує кількість пилу, що його розповсюджують ці

терикони. В Україні фінансування, надане для пом'якшення екологічних наслідків закриття шахт, є недостатнім і додатково обтяжено незадовільним управлінням. Для покращання справ у цій сфері, згідно зі світовим досвідом, необхідно застосувати стандартні процедури оцінки ризику, які б визначили пріоритетні заходи з пом'якшення несприятливого впливу на безпеку та здоров'я місцевого населення, та забезпечити своєчасність і ефективність виконання цих заходів.

Слід також зазначити, що в досягненні мети щодо пом'якшення екологічних та соціальних наслідків реформування у вугільній галузі важливу роль повинно відігравати залучення до процесів прийняття рішень місцевих органів влади та громадськості регіонів. Органи виконавчої влади і населення шахтарських громад повинні проявляти активну позицію, щоб зменшити ризик спрямування допомоги, призначеної на розв'язання соціальних і екологічних проблем шахтарських міст, на інші пріоритети, визначені на вищому рівні місцевої влади. Вирішальною буде постійна участь громади у розробці та втіленні усіх ініціатив щодо пом'якшення соціальних і екологічних проблем, породжених реструктуризацією галузі

Необхідно відзначити, що велика частина ліквідовуваних шахт закрита засобом так званої мокрої консервації. Саме внаслідок використання такого способу консервації виникла низка екогеологічних проблем, оскільки при затопленні гірських виробок істотно збільшується техногенне навантаження на геологічне середовище і гідросферу. Великі площі розтину вугленосних порід гірськими виробками і різке збільшення їх проникності зумовили активний вплив шахт на геомеханічні процеси, що впливають на стан поверхні й об'єктів, які на ній знаходяться. Усі закриті шахти гідравлічно пов'язані з діючими, тобто зміни, що відбуваються в них, неминуче впливають і на працюючі шахти.

Непрораховане комплексно закриття гірничодобувних підприємств може спровокувати непередбачуване погіршення екологічної ситуації, а масштабний характер цієї проблеми може спричинити катастрофічні наслідки. Нехтування в ході консервації правилами екологічної безпеки призведе до істотних змін підземних і поверхневих вод, підтоплення і заболочування територій, засолення і забруднення річок, просідань земної поверхні, активізації процесів зрушення тощо.

Враховуючі важливість екологічних аспектів реорганізація вугільної галузі та плановий поступовий розвиток можливі за умови:

- перегляду ролі вугільної промисловості у підтриманні

енергетичної безпеки України;

- проведення приватизаційних процесів галузі, з дотриманням умов збереження національної безпеки та з дотриманням балансу інтересів галузі в цілому;

- розвитку та удосконалення оптового ринку вугілля в державі;

- розв'язання соціальних проблем вугільних регіонів, що пов'язані з значними заборгованостями із заробітної плати, великими боргами по платежах до бюджетів всіх рівнів;

- розв'язання екологічних проблем;

- підвищення вимог безпечної роботи шахтарів.

Висновки

Таким чином, незадовільні економіко-екологічні результати здійснення процесів реструктуризації на сучасному етапі розвитку господарських відносин свідчать про недосконалість мікро- так мікроекономічних інструментів управління даним процесом в сучасному економічному просторі. Швидке й масове закриття шахт в умовах недостатнього бюджетного фінансування для моногалузевих шахтарських міст породжує різні проблеми їхнього розвитку, пов'язані із підвищення техногенного тиску виробничих процесів на стан довкілля.

Запропоновані в роботі заходи із удосконалення процесів реструктуризації на рівня міста та регіону спрямовані на пошук факторів та використання резервів підвищення ефективності трансформації вугледобувних підприємств у процесі реструктуризації з урахуванням еколого-економічних наслідків реструктуризації вугледобувних підприємств для економіки шахтарських міст як на макро-, так і на макрорівнях національної економіки.